

Соснін Данило Олександрович,
курсант Луганського державного
університету внутрішніх справ ім.
Е.О.Дідоренка
Науковий керівник: **Олена Іванівна**
Богучарова, Луганський державний
університет внутрішніх справ ім.
Е.О.Дідоренка, докт. психол. наук,
проф.

ОСОБЛИВОСТІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, УЧИНЕНОГО ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Проблемі домашнього насильства в українській державі надано потужну правову підтримку. Зокрема, 07 грудня 2017 року прийнято новий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], який, на відміну від попереднього Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 2001 року, запровадив більш дієві спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. Очевидно новий закон щодо домашнього насильства сприяв значним трансформаціям у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, однак, варто звернути увагу на той факт, що будь-які згадування у даному Законі про вчинення домашнього насильства із застосуванням сучасних інформаційних технологій та інструментів протидії такому виду насильства відсутні. Особливо наочне наслідки відсутності формулювань з цього виду насильства постають у заявах прибічників законопроекту, які стверджують, що чинне законодавство, попри все, нездатне захистити жертви домашнього насильства. У зв'язку з чим виникає необхідність у визначенні самих понять «вчинення домашнього насильства із застосуванням інформаційних засобів і технологій», «технологічне насильства», «Digital-технологічне насильство» та їх соціально-психологічної небезпеки цього явища. Оскільки для залякування і переслідування конкретної особи кривдники не гребують звертатися не лише до

традиційних засобів і прийомів насильницьких дій, а й новітніх, сучасних – мобільних телефонів, смартфонів, персональних комп'ютерів, ноутбуків, систем фото-, відеофіксації, глобального позиціонування (GPS) та інших технологічних пристроїв і Digital-технологій.

Домашнє насильство наразі є особливою моделлю поведінки кривдника, яка спрямована на контроль і підтримку влади над членами сім'ї. Така поведінка включає в себе розмаїті дії фізичного, психологічного, економічного та сексуального характеру щодо залежної чи підвладної особи. Сучасні інформаційні технології в процесі здійснення примусу, тиску і контролю відкривають нові можливості для кривдника [2, с. 114].

Звісно, вищезазначений набір пристроїв, по-перше, є більш витонченим засобом, який забезпечує тотальний контроль постраждалої особи. Так, кривдники з метою докучливого контролю схильні систематично телефонувати залежній особі, багаторазово надсилати множинні текстові смс-повідомлення з вимогою вказати, де вона перебуває, змушуючи вказати і довести своє місцезнаходження. Як наслідок, контрольована і залежна особа швидко перетворюється в постраждалу. Тобто смартфон, який більшістю юних користувачів сприймається як зручне продовження руки і «розширювач мозку», стає не тільки засобом для роботи і розваг, а й інструментом стеження за його власником.

Окрім всього, по-друге, для погроз на адресу підпорядкованій кривднику особи існують й більш системні засоби впливу. Зокрема, це інструменти мережі Інтернет. Так, з метою залякування, приниження гідності та погроз є електронна пошта або соціальні мережі. Мережі мають величезний вплив особливо щодо підлітків, молоді та жінок. У випадках, коли кривдник обирає Інтернет-стеження, попри все, жертва опиняється у пастці невизначеності просторово-часової локалізації. Інакше кажучи, на жертву починає діяти чинник транскордонності чи глобальності мережевого спілкування, що для онлайн-насильства має особливе значення. Оскільки доступ до жертви можливий з будь-якої точки земної кулі, в будь-який час доби, за будь-яких умов.

По-третє, за допомогою чинника віртуальності та анонімності сучасних інформаційних технологій набуває нових обріїв засоби маніпулювання та шантажу щодо постраждалої особи. Так, нормою стають випадки умисного втягування осіб, які в подальшому перетворюються на постраждалих і жертви, у ситуації насильницьких нападів. Наприклад, шахрайські публікації і рекламні оголошення, сайти знайомств, пропозиції щодо начебто легального працевлаштування можуть використовуватися кривдником для прикриття якихось брудних насильницьких дій. Також інший приклад. Досить часто в Інтернеті поширюють повідомлення та коментарі на підтримку домашнього насильства, в яких найчастіше жертву звинувачують в тому, що вона сама спровокувала насильство або дозволила з собою так поводитися. Подальшим кроком у цьому є використання технологій в якості інструменту для маніпулювання і поширення дезінформаційних і незаконних матеріалів, зокрема, інтимних фотографій та відео. За суттю це є однієї з форм психологічного газлайтінгу. Прикладом підвищення градусу домашнього насильства в суспільстві є також використання «технологічного насильства» в якості пропагандистського інструменту для заохочення гендерно обумовленого насильства щодо жінок або малолітніх дітей і підлітків.

Вищезазначені якості віртуальності та анонімності сучасних інформаційних технологій допомагають кривднику легко уникати відповідальності, у тому числі правової. Так, скачані додатки дозволяють користувачу-кривднику синхронізувати дані між пристроями і він зовсім не цурається встановити ці додатки для синхронізації своїх пристроїв з пристроєм переслідуваної особи. У кривдника природно виникає спонукання до перегляду всіх дій і файлів, збережених на пристрої жертви. Функціональність синхронізації звісно підвищує ризик для постраждалої від домашнього онлайн-насильства особи нових спалахів насильства. Тому що, використовуючи свій телефон для зберігання доказів домашнього насильства – знімки травм або історії переглядів, де, наприклад, продемонстровано алгоритм дій, як залишити кривдника та побороти домашнє насильство, особа наражається

на небезпеку бути викритою в бажанні позбавитися від кривдника. Контроль та синхронізація дозволяють кривднику також видаляти будь-які компрометуючі його файли або повідомлення, де інкриміновано його дії.

Ще одна небезпека для особи, яка страждає від домашнього онлайн- насильства, полягає в такій мережевій характеристиці, як гіпертекстуальність. Остання включає вербальну комунікацію, яку використовують в Інтернеті для передачі почуттів, емоцій, відносини, та невербальну, яка може доповнюватися специфічною символікою і «особливою» потаємною мовою (так звана «албанська мова») невербального спілкування, що підвищує ризик розширення словнику «мови агресії» з боку кривдника.

Різноманітність і доступність багатьох Digital-технологій і технологічних пристроїв роблять їх привабливими для кривдників. Важливо зауважити, що домашнє насильство із використанням сучасних інформаційних Digital-технологій має особливості, які повинні враховуватися поліцейськими під час напрацювання ефективних засобів протидії. Зокрема, вищезазначені якості віртуальності та анонімності, транскордонності й глобальності, гіпертекстуальність, які перетворюють насильство на катування, вимагають специфічної інформації, потрібної жертвам. Так, пов'язане з сучасними технологіями і пристроями насильство підриває почуття безпеки постраждалої особи. Воно загрожує руйнацією географічних і просторових меж «безпечної відстані» та «безпечного простору». Правопорушення може бути зроблено поза безпосереднього фізичного контакту і з будь-якого місця, в будь-який час. Кривдник здатний залишатися невідомим для постраждалої особи, притому образливі дії з використанням Digital-технологій вимагають менше часу і зусиль, а тексти і зображення швидко розмножуються й зберігаються протягом тривалого часу. Тобто жертва потрапляє в лицяти інформаційного знущання, але її позбавлено позитивної інформаційної підтримки. До того ж жертву обіходить принцип інтерактивності Інтернет-спілкування, адже всі її контакти відстежуються.

Важливо, що в законодавстві України хоча й відсутні поняття «технологічне насильство», «Digital-технологічне насильство» або «вчинення домашнього насильства із застосуванням інформаційних технологій», однак існують певні норми, які захищають постраждалих осіб від незаконного втручання технологій в їх особисте життя. Так, відповідно до статті 31 Конституції України, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятком може бути передбачене частиною 2 статті 14 Кримінального процесуального кодексу України втручання у таємницю спілкування на підставі судового рішення з метою виявлення чи запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї мети. Згідно з частиною 2 статті 32 Конституції України, не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Частиною 2 статті 11 Закону України «Про інформацію» визначено, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. Відповідно до пункту 2 частини 2 статті 8 Закону України «Про кібербезпеку», Національна поліція України забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі; здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів, підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі. Також слід зазначити, що із січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», згідно з яким Кримінальний кодекс України доповнено статтею 126-1, яка визначає домашнє насильство як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо

теперішнього чи колишнього подружжя або особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них відносинах, що призводить до фізичних або психічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, за що покаранням буде у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до двох років.

Отже, ймовірно припустити, що онлайн-кривдник як зацікавлений актор мережі та користувач інформаційних послуг, вчиняючи акти технологічного насильства щодо жертви активно перешкоджає вирішенню соціально значущої проблеми домашнього насильства в українській спільноті. У цьому сенсі за доцільне вважаємо включення в роботу правоохоронних органів моніторингу соціальних мереж з приводу жертв домашнього насильства. Моніторинг дозволить підвищити ефективність поліцейської практики допомоги жертвам домашнього насильства та їх правової підтримки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП КЛИМЕНКО, 2015. – С. 114.